گۆڤارا زانستێن مرۆڤایەتی یا زانكۆیا زاخۆ
مجلة العلوم الانسانية لجامعة زاخو
Humanities Journal of University of Zakho (HJUOZ)
Vol. 10, No. 2, pp. 292–300, June-2022
hjuoz.uoz.edu.krd
p-ISSN: 2664-4673
e-ISSN: 2664-4681
journals.uoz.edu.krd

ئەزمونی داڕشتنەنەوەی فۆلکلۆر بۆ چیرۆکی منداڵان: لێکۆڵینەوەی پێوەرەکان

سەید مەهدی حسەینی[1] و ئارش مێهرەبان [2]

[1] بەشی پەروەردەی زانکۆی کوردستان- سنە - ئیران.

[2] بەشی زمان و وێژەی فارسی، زانکۆی کوردستان، سنە، ئیران.

وەرگرتن: 2022/01 پەسەندکرن: 2022/04 بەلاڤکرن: 2022/06 https://doi.org/10.26436/hjuoz.2022.10.2.925

پوختە:

ئەدەبی منداڵان بەشێکی گرنگ و بنەرەتیی گواستنەوەی ئەدەب و کولتووری هەر نەتەوەێکە. لە زۆربەی وڵاتانی پێشکەوتوودا ئەدەبی منداڵان لەڕوی تیۆری و پراکتیکیەوە کاری لە سەر دەکرێت و لە ئاستێکی زانستیی بەرزدایە. ئەم بوارە لە کوردەواریدا زۆر کاری زانستی لەسەر نەکراوە و دەقی لێکۆڵینەوە زۆر کەمە. بۆ وێنە ئێمە نازانین چ کارێک لە سەر بنەمایان نموونەی داڕشتنەوە لە کوردیدا کراوە و ڕێنوێنییەکان کامەیە. هەربۆیە هەوڵدرا بە کەڵک وەرگرتن لە لێکۆڵینەوەی گەلانی تر وێرای پێناسە و باس لە شێواز و بنەما و گرنگی داڕشتنەوەی چیرۆک لە بابەتێکی فۆلکلۆر و نمونە هێنانەوە، تایبەتمەندییەکانی دارشتنەوە بخەینە بەرباس.

پەیڤێن سەرەکی: فۆلکلۆر، داڕشتنەوە، دنکەهەناریۆ، ئەدەبی منداڵان.

١ . پێشەکی

فۆلکلۆر لە هەر کۆمەڵگایەک سەرچاوەی ئیلهام و داهێنان و نوێگەرییە. بەداخەوە لە ئەدەبی منداڵاندا لە کوردەواری داڕشتنەوە دەگمەنە. ئێمە لە داڕشتنەوەی(1) چیرۆکی فۆلکلۆری «دەنکە هەناریۆ» ئەزمونێکمان بە دەست هێناوە و دەمانەوێت بە پێوەری زانستی هەڵی سەنگێنین و وەک نمونە بیخەینە بەردەست نووسەرانی بواری منداڵان.

بە ڕەچاوکردنی ئەوەی کە وشە و دەستەواژەکان لە هەر قۆناغێکدا بە هۆی گۆڕانی زمانی ئەدەبی، گۆڕانکاریی بەسەردا دێت، داڕشتنەوە تەنیا گۆڕانی دەقی ئەدەبیی کۆن بۆ سەر زمانی ئەدەبیی هاوچەرخ نییە؛ بەڵکوو لەدایکبوونێکی دیکەیە کە لەگەڵ زمان و پێکهاتەی دەقی هاوچەرخدا ئاوێتە دەبێت و ناوەڕۆکێکی شیاو لەگەڵ زەوق و فام و ئەندێشە و باوەڕگەلی هاوچەرخدایە. بێگومان ئەدەبی کۆنی ئێمە بە تایبەت لە بەشی ئەدەبی زارەکی وەک: لایەلایە، مەتەڵ، چیرۆکیفۆلکلۆ و کایە-گۆرانی توانای زۆریان هەیە کە منداڵانیش ببنە بەردەنگی ئەدەبی زارەکی و دەتوانێت ئیلهام بەخشی نووسەران و هونەرمەندانی بواری منداڵان بێت و دابڕێژرێنەوە. نووسەر بە ئیلهام وەرگرتن لە بەرهەمێکی کۆن (ئەدەبی نووسراوە یا فۆلکلۆر)بابەت، شکڵ و پێکهاتەکەی دەگۆڕێت و دادەڕێژێتەوە. هاوکات داڕشتنەوەی دووبارەی ئەم بەرهەمانە دەبێتە هۆکارێک بۆ وروژاندنی هەستی پرسیار لە مێشکی منداڵان بە ناسینی دەقی سەرەکیی ئەو بەرهەمە. لەم توێژینەوەدا بە هێنانی دەقی سەرەکیی چیرۆکی فۆلکلۆری کوردی "دنکە هەناریۆ" هەوڵدراوە کە بەپێی پێوەرگەلی زانستیی داڕشتنەوە ئەدەبی منداڵ و ئەو فاکتانەی کە بۆی دیاریکراوە (وەک بەدەست هێنانی بابەتێکی نوێ بە شوناسێکی سەربەخۆ، گۆڕانی دەقی کۆن (پەخشان)بۆ دەقێکی ئیمڕۆییانە، گۆڕان لە ناوەڕۆکی دەق، بەکارهێنانی تێکنیکی سادەنووسی و...) داڕشتنەوەی بۆ بکرێت و بهێنرێتەوە سەر زمانێکی منداڵانە کە بە شێوازێکی فانتێزیا کە وەکوو باشترین شێواز لە بەشی داڕشتنەوەی دەقگەلی چیرۆکیدا بەکار دەڕوات، دەقێکی سادەی منداڵانەی لێ دەربێت کە لەگەڵ حەز و تێگەیشتن و لایەنی دەرونی منداڵاندا گونجاو بێت.

بۆ ڕوونبوونەوەی بابەتەکە سەرەتا دەپەرژینە سەر باسی جیاوازیی نووسینەوە(2) و داڕشتنەوە، پێگەی چیرۆکی دنکە هەناریۆ لە پۆلێنبەندیی چیرۆکی فۆلکلۆر لە *ئینسایکلۆپێدیای چیرۆکە ئەفسانەییەکانی دنیا* و گێڕانەوەی ئەم ئەفسانە کۆنە لە کوردستان و وڵاتانی دیکەدا و دواتر بە لێکدانەوەی دەقی کۆن و دەقی داڕێژراودا بنەماکانی داڕشتنەوە لێکدەدەینەوە.

١,١. نووسینەوە:

بۆ پێناسەی نووسینەوە ئەگەر بەپێی وشە لێکیبدەینەوە، نووسینەوە لە وشەدا بە واتای نووسینەوەی دووبارەیە. لە دەستەواژەی ئەدەبیدا بە نووسینی دووبارەی چیرۆک یا بابەتێک دەوترێت کە بە زمانی کۆن، بێگانە یا لە چوارچێوەی شێعردا بێت، بە واتایەکی دیکە، لابردنی بەشگەلێک لەو دەقە و زیادکردنی بەشگەلێکی دیکە بەو دەقە، نووسینەوە دەوترێت. (بابوئی ملک رودی،1392 :٩٦).

وتنەوە و دووبارەنووسی، شێوەیەکە وا تایبەتمەندییەکانی بەرهەمی پێشوو دەپارێزێ، بێ ئەوەی کە هیچ جۆرە گۆڕانکاری و دەستێوەردانێکی تێدا ئەنجام بدرێت، بە

مەرجێک زمانی دەقەکە ساکار دەبێت و لە گەڵ توانای خوێندن و تێگەیشتنی بەردەنگدا هاوتا بێت[3]. لە نووسینەوەدا هەست و بیرۆکەیەکی نوێ نییە؛ بەڵکوو زیاتر لە دەقدا ئاڵوگۆڕی زمانی بەدیدێت. هریس[4] و سندرز[5] لەو بڕوایەدان نووسینەوە هەمان قسەی ڕابردووە کە بە کەڵکی ئەمڕۆیش دێت، لەگەڵ زمان و پێکهاتەیەکی نوێدا دووبارە دەبێتەوە (مشیدی و غلامی، 1395: ١٣٠) واتە پێکهاتە و تایبەتمەندییە گشتییەکانی دەق وەک کەسایەتییەکان، ڕووداوەکان، شوێنەکان، و ناوەکان ناگۆڕدرێن و لە دەقی گێڕانەوەدا لق و پۆپی زیاد دەبێت و لە دەقی سەرەکی ئاسانتر، بۆ ئەمڕۆ، دەبێت.

١،١،١. ئامانجەکانی نووسینەوە:

١. گواستنەوەی کەشی مێژوو و فەرهەنگی کۆن بۆ منداڵان و مێرمنداڵانی ئەمڕۆ

٢. هاندان و جووڵاندنی منداڵان و مێرمنداڵان بۆ خوێندنەوە لە ڕێگەی دەقی شیاو و سەرنجڕاکێشەوە.

٣. ئامادەکردنی منداڵان بۆ ڕووبەڕووبوونەوە لەگەڵ ئەزموونە جۆراوجۆرەکانی ژیانی داهاتوو، بە خوێندنەوەی ڕووداوەکانی ناو دەقەکان.

٤. ڕاهێنانی خەیاڵی منداڵان و میرمنداڵان لە ڕیگەی خەریک کردنی هەست و هزرەوە.

٥. پاراستنی بەرهەمی کولتووری لە ڕێگەی نوێکردنەوەوە.

١،٢. دارشتنەوە:

ئەفسانە نوێیەکان بەرهەمی نوێ و خەلاقانەن کە هەندێک لەوانە ڕیشەیان لە دەقە کۆنەکاندا کوتاوە و هەندێکیان بە تەواوی بەرهەمی زەینی نووسەرن. بۆ وێنە، "پینۆکیوو" ئەفسانەیەکە ڕیشەی لە ڕاسە فۆلکلۆریەکاندایە، بەڵام "شازادەی بچووک" کەسایەتیی ئەفسانەیی نوێن کە بەرهەمی زەینی نووسەرانی خۆیانن. خاڵێک وا لە سەرەوەدا ئاماژەی پێدرا، هێزی فیکری و هونەریی داڕێژەرە کە ئەسڵ و بنەمای وەها کاریکی بەسەر ئەم خاڵەوە سەقامداوە. بێ هێزی فیکری و هونەری نە دەتوانرێت ئەفسانەیەکی نوێ و سەربەخۆ دروست بکرێت، و نە ئەفسانەیەکی نوێ و کاریگەر لە سەرچاوە کۆنەکانەوە بەدی بهێنرێت (یووسفی: ١٠٩) مەحموود حەکیمی لە کتێبی خۆیدا لەبارەی ئیلهام و خولقاندنەوەدا دەنووسێت" ڕیشەگەلی سەرەکیی ئەدەبی منداڵان لە ئاستی جیهاندا، لە فەرهەنگی عامیانەوە سەرچاوە دەگرن. کەڵکوەرگرتن لە فەرهەنگی عامیانە، بە شێوازی ئاسایی لەگەڵ نووسینەوەیدا دەستی پێکرد، دواتر بە درێژەدانی نووسینەوە، لە قۆناغگەلی تایبەتی مێژوویی بووە دەسپێکی ئیلهامی فیکری و خولقاندن." (حکیمی، ١٣٥٦: ٣١).

یەکێک لە شێوەکانی داڕشتنەوە ئەوەیە شاعێر یا نووسەر دەتوانێت لە دەقی کۆن یا هاوچەرچ ئیلهام وەربگرێت و هەر جۆرە گۆڕانکاری لە بابەتی پێشوودا دروست بکات. دەتوانێ کەسایەتییەکان بگۆڕێت؛ لە ئەرێنییەوە بۆ نەرێنی یا پێچەوانەوەی بکاتەوە، پاڵەوانێکی ئەفسانەیی یا مێژوویی بکات بە مرۆڤێکی ئاسایی، هەرجۆرە ئەندێشەیەکی فەلسەفی و کۆمەڵایەتی و هەر جۆرە بۆچوونێک بخاتە ناو بابەتەکەی خۆیەوە. بەڵام سەرەڕای تەواوی ئەو گۆڕانکارییانەی کە لە بەرهەمی پێشوودا بەدی دەهێنێت، بە جۆرێک ڕیشە یان نیشانەگەلێک لە بەرهەمی پێشوو لە بەرهەمی نوێدا دەبینرێت. (پایور، ١٣٨٠: ١٧٢).

لە داڕشتنەوەدا هونەرمەند بە ئیلهام وەرگرتن لە بەرهەمی کۆن، داڕشتنەوەیەکی دیکە دەست پێدەکات و بەرهەمی سەرەتایی بە شێوازێکی دیکە دەخولقێنێتەوە. لەم شێوەدا نووسەر دەقە سەرەتاییەکە وەکوو بنەما دادەنێت و بەپێی سەلیقە و زەینی خۆی دیسانەوە دەیخولقێنێتەوە. بەم پێیە، دەتوانێت بیرۆکەکەی لە چوارچێوەی بنەماکانی چیرۆکدا بەکار ببات. (وهابی و حسینی، 1396: ٣٠٥).

لە داڕشتنەوەدا نووسەر بە وەرگرتنی کاریگەری لە دەقێکی کلاسیک و فۆلکلۆر، بەرهەمێکی سەربەخۆ دەنووسێت کە پێوەندییەکی تەواوی بە دەقی سەرەکییەوە نییە. لەوانەیە سەرچاوەی ئیلهامی نووسەر دەقێکی ئەدەبی، بینایەکی کۆن بێت، شێعرێک، تابلۆیەک، وێنەیەک، چیرۆکێک، ئەفسانەیەک، مەتەڵێک، حیکایەتێک، قسەیەکی خۆش، کایەێک، دەقێکی مێژوویی و یان بەرهەمێکی فەرهەنگی بێت لە ڕابردوودا (یووسفی، ١١٢: 1388).

"داڕشتنەوە، بە واتای خولقاندنەوەیەکی نوێیە، لە داڕشتنەوەدا گۆڕان و گۆڕانکاری لە شێواز، پێکهاتە و دەقدا پێکدێت. هونەرمەندی داڕێژەر کە دەتوانێت نووسەر، شاعێر، شێوەکار و ... بێت، لە بەرهەمێک ئیلهام وەربگرێت و بەرهەمێکی نوێ بخولقێنێت و بە خوێندنەوە و بیستنی، بکەوێتەوە بیر بەرهەمی سەرەتایی، بەڵام دەزانێت کە بەرهەمی ئێستا هەمان بەرهەمی پێشوو نییە (مشیدی، غلامی، ١٣٣: 1395). بەرهەمی داڕێژراو بەرهەمێکی سەربەخۆ و نوێیە کە تەنیا هەندێک لە نیشانەکانی بەرهەمی پێشووی تێدا هێنراوەتەوە. داڕشتنەوە نووسەر لە هەر جۆرە بەڵێنییێک بەرانبەر بە بەرهەمی پێشوو دەرباز دەکات و دەتوانێت هەر جۆرە گۆڕانکارییەک لە بنەما، ناوەڕۆک و پێکهاتەی ئەو دەقە ئەدەبییە کۆنەدا ئەنجام بدات، کە خوێنەر تا ڕادەیەک هەست بە تام و چێژی ئەو دەقە کۆنە بکات و لەوەش دڵنیا بێت کە ئەم دەقە، دەقی کۆن نییە و نوێکراوەتەوە.

١،٢،١. گرنگیی داڕشتنەوە:

مرۆڤەکان بەپێی هەلومەرجی تایبەتی ژیانی خۆیان، تەجروبەی نوێ بەدەست دێنن و تەجروبە پێشووەکانیان تەکمیل دەبێت. لە ڕاستیدا بە گۆڕانی حەزەکان، تەجروبەکانی پێشوو کۆن دەبێت و چیدی بەپێی مەیلی ڕۆژ نین کە بتوانن بەکاربێن. ژیان بەردەوام لە گۆڕاندایە. لە بواری خواردن، جل و بەرگ، کەرەستەو پێداویستیی ژیان، تەکنەلۆژی، پەیوەندی و هەڵسوکەوت گۆڕانکاری بەردەوامە. لێرەوە مەیلی نوێبوون خۆی دەنوێنێت. ئەمانە دەبێتە هۆی بەکارهێنانی زمانی نوێ و لەبیرکردنی وشەو دەستەواژەی کۆن. ئەمە لە حاڵێکدایە زۆربەی وشە، دەستەواژە و دەسکەوتە کۆنەکانی هزری و کولتووری

هەر کۆمەڵگایێک بەنرخن و پاراستنیان بۆ جیلی داهاتویش پێویستە.

گەرەنتـی مـانەوەی هەر جـۆرێکی ئەدەبـی بە خۆرێکسـتن لەگەڵپێداویستی و حەزیەهنووکەیی پەیوەستە. دەستێوەردانی بەرهەمە پێشـووەکان و خولقانـدنی بەرهەمـی نـوێ، پشتیوانێکی بەهێـزی مـانەوەی مـاکی هـونەر دێتە ئەژمـار (ذبیح نیا،۱۳۹۳: ٥١). کتێبی کۆنی پەخشان و شێعریی ئێمە لێوانلێوە لە توانای چێژبەخشین و ڕاکێشانی سەرنج. ئەدەبی گشـتی ئـێمە پـڕە لە ڕاس و ئەفسـانەگەلێک وا لە ڕێـگەی زارەوە لە ڕابـردووەوە تـا بە ئەمـڕۆ گـوازراوەتەوە. بەڵام زاری کۆمەڵگا بە هۆی ئەو گۆڕانکارییەی باسمان کرد، بە خێرایی لە گۆڕاندایە و مەترسی ئەوە هەیە خەزینەی کۆنمان بێ تۆمارکردن لە ناو بچێت. بۆیە نووسینەوە و داڕشتنەوە پێویستە و زۆر گرنگە.

منداڵان و مێرمنداڵان بە هـۆی سنووری زمـانی ئێستەیان نـاتوانن بە شـێوازێکی ڕاسـتەوخۆ لە بەرهەمـی زارەکـی و نووسـراوەی کـۆن و کلاسـیک کەڵکـوەربگرن، کەوایە بـۆ ئەوەی لەم بەرهەمـانە کەڵکـوەربگرن و هەروەهـا نوێبوونەوەی دووبـارەی ئەم بەرهەمانە ببێتە هۆکارێـک بۆ ئەوەی کە ئەم بەرهەمـانە لەبیـر نەکـرێن، داڕشـتنەوە و نووسینەوە پڕبایەخن.

بۆمـان دەردەکەوێت کە داڕشتنەوە، دەبێتە پردێکی پێوەندی لە نێوان مێژوویەکی کۆن، دەقێکی کۆن و چەمکێکی کۆن لە ژیـانی کـۆمەڵایەتیی مرۆڤەکـان و ژیـانی ئێسـتای ئەم سـەردەمە و ئەو بەردەنگـانەی کە هەسـت و حەز و خولیا و ئاوەزیان نوێبوونەوەی بەخۆیەوە دیوە. داڕشتنەوە ئامرازێکە بۆ ئیمڕۆیی‌کردنی دەقە فۆلکلۆریکەکان و چێژبەخشـکردنیان بۆ منداڵان.

1.2.2. بنەما و یاسای داڕشتنەوە:

1. داڕشـتنەوە یـانی هەڵگەڕانـدنەوەی دەقگەلـی کـۆن یـا هـاوچەرخ (شـێعر یـا پەخشـان) بـۆ دەقێکی ئیمڕۆییـانە بە دەسـتێوەردان لە نـاوەڕۆک و واتـا و تەواوی بنەماکـان بەرهەمی پێشوو و گۆڕانی بۆ بەرهەمێکی تەواو سەربەخۆ و نوێ کە لەگەڵ دەقی سەرەکیدا بە تەواوی جیاوازە.

2. لە داڕشـتنەوەدا، نووسـەر لە بـابەتی سـەرەکیی ڕاس و گێرانەوە کۆنەکـان ئیلهـام وەردەگرێـت و بـابەتێکی نـوێ بە شوناسـێکی سـەربەخۆوە دەخولقێنێـت. بەو واتـایەی کە زۆرتـرین کـار لە شێوازی داڕشتنەوەدا، گـۆڕینی بـابەت و نـاوەڕۆکی بەرهەمـی سـەرەکی و گـۆڕین و دروسـتکردنی چوارچێـوەیەکی نـوێیە. بە جۆرێـک وا لە داڕشـتنەوەدا ڕوخسـاری ئوسـتوورەیی و قارەمانـانەی ئەفسـانەکان و حیکـایەتە مێژووییەکـان و هاوشـێوەی ئەوانە، گۆڕانکـاریی بەسـەردا دێـت کە بە خوێنـدنەوەی بەرهەمـی داڕێـژراو، بەرهەمی سەرەکی لە زەینی خوێنەردا وێنا دەکرێت.

3. بە پـێچەوانەی نووسـینەوە، لە داڕشـتنەوەدا، داڕێـژەر ڕێگەپێدراوە کە لە بـابەتی کـۆن ئیلهـام وەربگرێـت و هەر جۆرە گۆڕانکارییەک لە بابەت، کەسایەتییەکان، ناوەڕۆک و شتی وا دروست بکات. دەتوانێت کەسایەتییەکانی گێرانەوە لە ئەرێنییەوە بـۆ ئەرێنـی یـا پێچەوانەی بگۆڕێـت؛ بەڵام بە تەواوی ئەو گۆڕانکارییـانەی وا لە بەرهەمـی پێشـوودا دروسـتی دەکـات، نیشـانە و ڕیشـەی لە بەرهەمـی پێشـوودا هەیە و ئەمە تەنیـا خـاڵێکە کە بەرهەمـی داڕێـژراو لە بەرهەمێکی خولقێندراو بێ نێوانجی جیا دەکاتەوە (ذبیح‌نیا عمران، 1393: 56).

۳,۲,۱. تایبەتمەندی داڕشتنەوەی دەقی کۆن بۆ منداڵان و مێرمنداڵان:

- داڕشتنەوە هەم تایبەت بە دەقیکۆنە و هەم تایبەت بە دەقی هاوچەرخ.
- لە داڕشـتنەوەدا بنەمـا، چوارچێوە و پێکهـاتەی بەرهەمی پێشوو دەگۆڕدرێت.
- لە بەرهەمـی داڕێـژراودا شـوێنپێ و ڕیشـەی بەرهەمی پێشوودیارە.
- دانەر لە بەرهەمە پێشـووەکان بـۆ داڕشـتن ئیلهـام وەردەگرێت.
- لە داڕشتنەوەدا ناوەڕۆکی نوێ دەخولقێندریت.
- لە ڕێـگەی داڕشـتنەوەوە دەقە کۆنەکـان و فۆلکلـۆر داگوازرێنەوە.
- دانەرێـک سـەرکەوتوو دەبێت بتوانێ دەقی داڕێژراو، لە ڕۆی زمـان و چەمـکەوە، هاوئاسـتی توانـای زمـان و تێگەیشتنی بەردەنگی ئەمڕۆ بەدی بێنێ.

۲. چیرۆکی دنکە هارێ وەک نمونە

لێـرەدا وەک نمـونە لە چیرۆکـی "دنـکە هەنـارێ" کەڵکوەردەگرین بۆ پێشاندانی چۆنێتی داڕشتنەوە لە ئەدەبی منداڵاندا.

۲,۱. دنکە هەنارێ و پێگەی لە ئەفسانە کوردییەکاندا(6)

دنـکە هەنـارێ چیرۆکێکـی فۆلکلـۆری کـوردییە کە لە سیستەمی پۆلێنبەنـدیی ئـارنە-تامسـۆندا(7)پێکهـاتووە لە دوو کۆد و تیپی جیاواز کە یەکێکیان دەبێت بە کۆدی ۳۲۷ B و کۆدی دیکەی ئەم چیرۆکە لەو سیستەمەدا ۱۰۰٦ لە بەشی دێوی نەزان. دەستەیەک منداڵ دەچن بۆ کێو و بە دەست دێوێکەوە گیر دەخۆن و ئەو دێوەیش گەرەکیە کە بیانخوات و دواتر منداڵەکان لە دەستی دێوەکە ڕا دەکەن و لە ئاکامدا دێوەکەیش ناتوانێت منداڵەکان بخوات و لە ناو ڕووبارەکەدا دەخنکێت.

بنەما و ڕیشەی ئەم ئەفسانە دەگەڕێتەوە بۆ ئەورووپا و بە تایبەت لە وڵاتانی چک سلۆواکی و یۆنان و ئیتاڵی و ئاڵماندا کە کۆمەڵێـک گێـڕانەوەی زۆریـان لەم چیـرۆکە هەیە و گێرانەوەیەکـی بەناوبـانگە لە ئەورووپـادا و ئەم چیـرۆکە لەوێیەوە سەرچاوە دەگرێت و لە ڕۆژاواوە بۆ ڕۆژهەڵات و لە کوردستانیشەوە بەرەو ئێران و پاکستان، تورکیا، عێراق، سووریا، گورجستان، وڵاتانی عەرەبی وەکوو عەرەبستان، قەتەر، کویەت دواتر بەرەو وڵاتی هێند، وڵاتـانی ئەفریقی وەکـوو مێسـر، تـوونێس، ئەلجەزایـر و وڵاتـی مێکزیـک و ڕووسیا و وڵاتانی دیکەوە دەگوزەرێت و بەرەو ئەو شوێنەی کە سـەرچاوەی گرتـووە دەگەڕێـتەوە. ئەم چیـرۆکە

هاوشێوەییەکی زۆری هەیە لەگەڵ کۆدی ٣٢٧ A لەو چیرۆکەکەی کە کۆمەڵێک خوشک لە لای زڕدایکیانەوە بەخێو دەکرێن و دواتر دەیانبات بۆ دارستان و لەوێ وێڵیان ئەکات. چیرۆکی دەنکە هەنارێیش هاوشێوەی ئەم چیرۆکەیە کە ئەمە واریانتێکی لەو مووتیڤەیە بۆیە لە پۆلێنبەندییەکاندا لە ٣٢٧A و لە ٣٢٧Bدا جێگیربوون، بەڵام لە ڕووی کارکردەوە جیاوازییان هەیە چون لەو چیرۆکی کچ و زڕدایکەکەیاندا بە زۆر دەبرێن بۆ دارستان بەڵام لە چیرۆکی دنکە هەنارێدا منداڵەکان بە خواست و ویستی خۆیان دەچن بۆ دارستان. بەڵام لە ڕووی کاراکتێرەوە هاوشێوەن تەنیا لە ڕووی مووتیڤ و ئەنگێزەکانیانەوە جیاوازییان هەیە (Enzyklopädie des Märchens,Band 3 1981).

تا بە ئێستا لەم چیرۆکە بە زمانی کوردی پێنج گێڕانەوەی لەبەر دەستی ئێمەدایە کە ڕەنگە ئەم گێرانەوانە زیاتر لەمانەی بەردەستی ئێمە بێت کە هێشتا بەردەستمان نەکەوتووە کە لە ئێستادا ئێمە دەتوانین ئاماژە بکەین بە پێنج لەو گێڕانەوانە کە سیانیان لە ڕۆژهەڵاتی کوردستان (ناوچەی زرێبار و مەریوان لە ئاواییەکانی کاڵی سەروو و دەرزیان) و دوانی دیکەیان لە باشووری کوردستاندایە. لێرەدا دەقی چیرۆکی دنکەهەنارێ دەهێنینەوە بە گێڕانەوەی خوالێخۆشبوو "حەبیبە مێهران" تەمەن ٨٥ ساڵ، دانیشتووی ئاوایی کانی سانان سەر بە شاری مەریوان، کە نووسراوەتەوە و لێرەدا دەهێنرێتەوە.

٢,٢. چیرۆکی دنکە هەنارێ:

ئەگێڕنۆ کە سێ کچ ئەبن کە هەرسێکیان خوشک ئەبن. یەکێکیان ناوی دنکە هەنارێ ئەبێ. دنکە هەنارێ لە هەرسیانیان چکۆلەتر ئەبێ. ڕۆژێک لە ڕۆژان دایکی سێ کچەکە ئێژێ پێیان ئادەی کچەکان هەڵسن بچن لەو هەردە کۆڵێ گەڵام بۆ بێنن تا بیکەمە بەر ئەو حەیوانانە بیخۆن.

بەیانی ئەو ڕۆژە دایکی کچەکان بوخچەیەک نان و کەرەیان بۆ ئەپێچێتۆ کە لە ڕێیا برسییان نەبێت و کچەکانیش ئەکەونە ڕێگەی ئەو هەردە. کچەکان وردە وردە لە ماڵەکەیان دوور ئەکەونۆ و ئەچنە ئەو هەردە بۆ گەڵاکردن. دنکە هەنارێ کچێکی تەمەڵ ئەبێت و هیچێ ناکات، هەر لە دوای خوشکەکانیتریۆیەتی و خوشکەکانیشی بانگی لێ ئەکەن: "دنکە هەنارێ دنکە هەنارێ، بێ بەڕێیا، ئەبێ نەبێ بە شەو خۆمان گەیەنینۆ ماڵۆ، ئیسە دایکمان تەمایەرمانە."

خوشکەکانی دنکە هەنارێ خەریکی کۆکردنەوەی گەڵا ئەبن و دنکە هەنارێیش هیچێ ناکات. خوشکەکانی تۆزێک لە دنکە هەنارێ دوور ئەکەونۆ و لە پڕێکا دنکە هەنارێ دەس ئەکا بە بانگ کردنی خوشکەکانی.

- دادە دادە، دادە دادە ڕاکەن بێن بۆ ئێرا." خوشکەکانی دنکە هەنارێ خێرا ڕائەکەن بەرەولای دنکە هەنارێ تا بزانن بۆچی بانگیان ئەکات و چی بووە؟!

کاتێ ئەگەنە لای دنکە هەنارێ، دنکە هەنارێ ئێژێ:"دادە تەماشاکەن، کونێکی گەورەم دۆزییۆ."خوشکەکانی کاتێک تەماشای کونەکە ئەکەن ئەبینن کونێکی گەورەی تیایە و نازانن کونی چییە؟! یەکێک لە خوشکەکانی دنکە هەنارێ ئێژێ بێنۆ با بچینە خوارۆ بزانین کونی چییە. کاتێ ئەچنە خوارۆ ئەبینن ئەمە کونێکی گەورەیە و سێ دیوی گەورەیشی تیایە، یەکێکیان پڕە لە کشمیش، یەکێکیان پڕە لە گوێز و ئەویتریشیان پڕە لە گەنما. منداڵەکان وەختێ سێ دیوەکە ئەبینن خێرا دەس ئەکەن بە گوێز و کشمیش خواردن و کۆکردنەوەی گەنم تا بیبەنۆ بۆ ماڵۆ. دوای نەختێ ئەما دەنگێ لە دوورۆ یەت. دەس ئەکا بە بانگ کردن و ئێژێ: "ئەمە کێ لێرەیە، کێ هاتووە بۆ ماڵەکەی من؟"

منداڵەکان وەختێ دەنگەکە ئەبیسن ترس دایانئەگرێ و دنکە هەنارێ لە پشت خوشکەکانیۆ خۆی ئەشارێتۆ و خوشکەکانیشی لە ترسا باوەش ئەکەن بە یەکا. بەڵام ئەبینن کە گورگێکی گەورە لە درگاکەوۆ یەتە ناوۆ. گورگەکە وەختێ منداڵەکان ئەبینێ زۆر حەز ئەکا، بیر ئەکاتۆ ئەم کچانە بخەون و بیانخوا.

گورگەکە بەخێراتنیان ئەکا و ئەڵێ:"بەخێر بێن. بێنۆ گوێز و کشمیش خۆن" منداڵەکانیش لە ترسا هیچیان بۆ ناخورێت. وەختی خەو، خوشکەکان دنکەهەنارێ لە ترسا خەویان لێ ئەکەوێ بەڵام دنکە هەنارێ خەوی نایە.

دێوەکەیش ئێژێ بە دنکە هەنارێ:"دنکەهەنارێ، دنک و منکوو بە دەمم، ئەی تۆ بۆچی ناخەوی؟"

دنکە هەنارێش ئێژێ:"دوێشەو ئەم عانێنا دایکم جاجکەی ئەلکاند بە بێژنا و لە ناویا ئاوی بۆ ئەهانیم."

دێوەکەیش ئەکەوێتە ئەو ناوە و دار بە دار ئەگەڕێ و جاجکەی لێ کۆ ئەکاتۆ و ئەیلکێنێت بە بێژنەکەیا و بێژنەکە پڕ ئەکا لە ئاوو ئەیباتۆ بۆ دنکە هەنارێ.

وەختێ ئەیەتۆ ئێژێ بە دنکە هەنارێ:"دنکە هەنارێ، دنک و منکوو بە دەمم ئەوە لە بێژنا ئاویشم بۆ هانی، ئیسە بۆ ناخەوی؟"

دنکە هەنارێیش ئەڵێ:" دوێشەو لەم عانێنا دایکم برێشکەی بۆ ئەکردم." دێوەکە دەس ئەکا بە برێشکە کردن بۆ دنکە هەنارێ و برێشکەی بۆ ئێنێ و ئێژێ:"دنکە هەنارێ، دنکوو منکوو بە دەمم، ئەوا برێشکەیشم بۆ کردی ئەی ئیسە بۆچی ناخەوی؟"

دنکە هەنارێیش ئێژێ:"دوێشەو لەم عانێیا دایکم چیلکەی بۆ کۆ ئەکردمۆ."

دێوەکەیش لە ناچارییا دەس ئەکات بە چیلکە کۆکردنەوە و ئەڕواتە ناو هەردەکە. دنکە هەنارێش وەختێ ئەزانێ دێوەکە دوورکەوتۆتۆ خێرا خوشکەکانی خەبەرۆ ئەکاتۆ و بانگردێنێک ئەخاتە ژێر پەتووەکان و پەتوەکان ئەیاتۆ بە مالیا لە کونی دێوەکە ئەڕۆنە دەرۆ و ئەڕۆنە ئەوپەڕی چەمەکەوۆ.

دوای نەختێ دێوەکە یەتۆ و وائەزانێ کە گشتیان خەوتوون و خۆیشیان کردووە بە ژێر پەتووەکەیۆ. دێوەکە خێرا هەڵمەت ئەبا و قەپ ئەکا بە بانگردێنەکەیا و دیانی ئەشکێ. ئەما پەتووەکە لا ئەبا و ئەبینێ کە منداڵەکان ڕایانکردووە و هان

لەو بەر چەمەکەیۆ. لەو بەرۆ بان ئەکا:"دنکە هەناری، دنک و منکوو بە دەمم، ئەوە چۆن لە رووبارەکە پەڕینۆ؟"

دنکەهەنارێش ئەڵێ:" تایەک لە کەوشەکانمان پڕکرد لە کا و ئەویتریشمان پڕکرد لە ڕیخ و پەڕینۆ." دێوەکەیش تایەک لە کەوشەکانی پڕئەکا لە ڕیخ و تایەکی پڕئەکا لە ڕیخ و خۆی ئەخاتە ناو چەمەکە و ئاوی چەمەکە ئەیبا لەگەڵ خۆیا و مناڵەکانیش ئەڕۆنۆ بۆ ماڵۆ و دێوەکەیش ئاو ئەیبا. "

٢,٣. داڕشتنەوەی دنکە هەناری بەپێی بنەماکانی داڕشتنەوە:

کتێبی *کێ نەخەوتووە؟* داڕشتنەوەی چیرۆکی دنکە هەناری بۆ سەر زمانی منداڵانەیە کە لە ساڵی ٢٠٢٠ لە هەژماری ١٠٠٠ بەرگ لە لایەن وەشانگەی پەپوولە و لە ٣٥ لاپەڕەدا لە شاری سنە چاپ و بڵاو کراوەتەوە. لێرەدا هەندێک لە خاڵ و تایبەتمەندییەکانی داڕشتنەوە، بەپێی دەقی ئەم کتێبەدەخەینە بەر باس و لێکدانەوە.

٢,٣,١. داڕشتنەوە بەپێی دەقی کۆن و هاوچەرخ:

بەپێی ئەو زانیاری و باس و بنەمایانەی سەرەوە کە تایبەت بە داڕشتنەوە هاتبوو، بۆمان دەردەکەوێت کە کتێبی *کێ نەخەوتووە؟* بەرهەمێکی داڕشتنەوەییە و بەکەڵکوەرگرتن لە دەقێکی کۆنی فۆلکلۆریک کە ئەفسانەیەکی کۆنە و دەچێتە خانەی فۆلکلۆر و ئەفسانەکانەوە، کاری هەڵبژاردن و داڕشتنەوەی بۆ کراوە.

٢,٣,٢. گۆڕانی چوارچێوەی شوناسیی بەرهەمی پێشوو:

بە خوێندنەوەی دەقی سەرەکیی چیرۆکی دنکە هەناری و بوونی کۆمەڵێک کەسایەتی وەک دێو، دەبینین کە لە دەقی داڕێژراودا گۆڕانکاری بەسەر شوناسی کەسایەتییەکاندا هاتووە و دێوەکە کەسایەتییەکی ترسێنەری هەیە بووە بە ورچێک کە ڕوخسار و ئاکار و کردەوەیەکی فانتیزی و خەیاڵاویتری هەیە و منداڵەکانیش کە لە دەقی سەرەکیدا سێ کچ بوون، لە دەقی داڕشتنەوەدا بوون بە دوو کچ و کوڕێک.

نموونە دەقی داڕێژراو:

زیلان و زانا و ژینۆ، مناڵی یەک ماڵ بوون، ئەوان لە وەرزی بەهاردا و لە ڕۆژێکی حەوتەدا ئەچوون بۆ ناو دارستان بۆ قارچک کۆکردنەوە. (ل ٧).

٢,٣,٣. بوونی ڕیشەگەلێک لە بەرهەمی پێشوودا:

بەپێی بنەماکانی داڕشتنەوە بۆمان دەرکەوت کە بوونی ڕیشەگەلێک لە بەرهەمی پێشوودا یەکێکە لە بنەماکانی دەقی داڕشتنەوەیی کە دەبێتە پێوەندییەک لە نێوان دەقی کۆن (فۆلکلۆر) و دەقی هاوچەرخ(داڕێژراو) کە نووسەر دەتوانێت بەپێی حەز و خواستی خۆی ئەو پێوەندییە لە دەقدا دروست بکات. لە کتێبی کێ نەخەوتووە؟ کۆمەڵێک ڕیشەی فۆلکلۆریک لە ناو دەقەکەدا دەبینرێت کە خوێنەر بەرەو لای دەقی سەرەکیی ئەفسانە ڕاکێش دەکات و دەزانێت ئەم دەقە هاوچەرخە ڕیشەیەکی لە ناو فۆلکلۆر و ئەفسانەکاندا هەیە و دەیشزانێت کە دەقی هاوچەرخ و داڕێژراوەکە ئەفسانە نییە و دەقێکی سەربەخۆیە.

نموونەی دەقی داڕشتنەوە:

ژینۆ و زانا چوون بۆ خوار دارستانەکە، زیلان لە پاڵ کونێکی گەورەدا ڕاوەستابوو، ئەوانیش چوون بۆ لای زیلان؛ کەسیان نەیانئەزانی ئەم کونە ماڵی کێیە و کێی تێدایە! ماڵێکی ڕەنگاوڕەنگ، بە چەند ڕەنگی سوور و زەرد و پەمەیی داپۆشرابوو. (ل١٢)

ئەگەر لە دەقی سەرەکیی ئەفسانەکەدا سەرنج بدەین دەبینین کە سێ کچەکە کاتێک دەڕۆنە ناو دارستانەکە، دەگەن بە کونێکی گەورە کە کونی ورچەکەیە و دواتر دەڕۆنە ناو کونەکە و ...

یەکێکی دیکە لەو نموونانەی کە لە دەقی داڕشتنەوەییدا هاتووە شێوازی دیالۆگ و ئاخافتنی ورچەکە لەگەڵ منداڵەکاندایە کە لە دەقی داڕشتنەوەییدا بەکەڵکوەرگرتن لە گۆرانییەکی فۆلکلۆر[8] و گۆڕانی بە شێوازێکی فانتیزی و پێکەنیناوی و منداڵانە، هەوڵدراوە کە کەشێکی فانتیزی و منداڵانە دروست بکات.

نموونەی دەق:

ورچەکە بە منداڵەکانی وت:

"میوانە بچکۆلەکانم، مەترسن. بەخێربێن، چاوم ڕۆشن. ئادەی بزانم ناوتان چییە؟ تەمەنتان چەنێکە؟ بچکۆل تۆ لە پۆلی چەنێی؟ ئەی تۆ ناوت چییە؟ ئەم قارچکەیشتان بۆ من هێناوە؟! ئەی دەستتان خۆش بێت! لەوانەیە زۆریش ماندوو بووبێتن، ئێستا جێگایەکی گەرم و نەرمتان بۆ ڕائەخەم بخەون. جا سبەی لە خەو هەستان بۆ نانی بەیانی چایی شیرین و پاستیلتان پێ[9]ئ ئەدەم بیخۆن، کولێرە و بەستەنیش هەیە. لیستۆکی زۆریشم هەیە، ئەتاندەمێ و پێکەوەیش یاری ئەکەین، ئەی چۆن! من گیتاریشم هەیە و گۆرانیش ئەڵێم؛ ئەها، گوێگرن بۆم با بەزمێکتان بۆ بڵێم، بزانن دەنگم خۆشە؟

من ورچێکی زۆر نەگبەتم

کاڵەبەی کاڵێ

زۆر برسیمە و زۆر شەکەتم

کاڵەبەی کاڵێ

چەن جوان بەڕیز ڕاوەستاون

کاڵەبەی کاڵێ

ڕووگەش وێنەی خۆرەتاون

کاڵەبەی کاڵێ

ئادەی هەڵسن با هەڵپەڕین

کاڵەبەی کاڵێ

ماندوویەتی لەناو بەرین

کاڵەبەی کاڵە.

٢،٣،٤. گۆڕانکاری لە بنەمای بەرهەمی پێشوو:

دەقی سەرەکیی چیرۆکی ئەفسانەی دنکە هەناریّ، هەڵگری بنەمایەکی فۆلکلۆرییە کە بە تەواوی تایبەتمەندی و تام و بۆنی ئەفسانە و ڕاسێکی فۆلکلۆری پێوە دیارە، بەڵام دەقە درێژراوەکە بە گشتی تام و بۆنێکی فانتێزی، منداڵانە و لێوانلێو لە خەیاڵێکی منداڵانەی تێدا بەدی دەکرێت کە سێبەری ترس و دڵەڕاوکێی دەقی سەرەکیی ڕاسەکە وەلادەنێت و بە کۆمەڵێک هەڵسوکەوت و دیالۆگی منداڵانەوە بە زمانێکی سادە، هەوڵدراوە کە لەگەڵ هەست و تێگەیشتن و ئاوەزی منداڵاندا گونجاو بێت و بزە بخاتە سەر لێویان.

نموونەی دەق:

کەمێکی پێچوو...

ورچەکە هات و وتی: کێ خەوتووە؟ کێ نەخەوتووە؟

زیلان وتی: گشتی خەوتووە، هەر من نەخەوتووم."

ورچەکە وتی: بۆچی زیتە زیت ئەڕوانی؟ بۆ ناخەوی؟ بخەوە، یەگینا بەیانی خوشک و براکەت زووتر لە تۆ هەڵئەستن و هەموو پاستیلەکان ئەخۆن، لیستۆکەکانیش ئەبەن بۆ خۆیان و بۆ تۆیش هیچ نامێنێتەوە، دەی بخەوە، ئەی ئافەرم."

زیلان وتی: ئاخر مامۆستای قوتابخانەکەمان وتوویەتی ئەبێ هەموو شەوێ یەک کاتژمێر ئینگلیزی بخوێنم، دوێشەو لەم کاتەدا دایکم وانەی پێ ئەوتم." (ل٢٦)

نموونەیەکی دیکە کایەکردنی ورچەکەیە لەگەڵ زیلاندا کە بە شێوازێکی منداڵانەدا وێناکراوە.

ورچەکە وتی: دەی باشە ئێتر بۆ ناخەوی؟

زیلان وتی: دوێشەو لەم کاتەدا لەگەڵ باوکم بە حەڵقەی پلاستیکی وەرزشمان ئەکرد."

ورچەکە ئاخێکی هەڵکێشا و دوو حەڵقەی هێنا و لەگەڵ زیلان بە حەڵقەکان دەستیان کرد بە یاری کردن. (ل٣٠)

٢،٣،٥. هەڵبژاردنی وشە و ڕستەگەلی تایبەت بە ئاستی تێگەیشتنی تەمەنی بەردەنگ:

هەڵبژاردنی وشە و ڕستەگەلی تایبەت بە ئاستی تێگەیشتنی تەمەنی بەردەنگ، یەکێکە لەو خاڵە گرینگانەی کە پێویستە هەر دەقێکی تایبەت بە منداڵان ڕەچاوی بکات و بە گرینگییەوە بۆی بڕوانێت. بوونی زمانێکی سادە کە لە ئاستی تێگەیشتنی منداڵانەدا بێت، خاڵێکی ئەرێنییە لە ناو دەقێکی منداڵانەدا کە دەتوانێت لە سەرکەوتنی دەقێکدا ڕۆڵ بگێڕێت.

لە کتێبی *کێ نەخەوتووە؟* هەوڵدراوە کە بە زمانێکی سادەی منداڵانە، پاراو بە وشەگەلی منداڵان و هەڵبژاردنێکی یەکدەست، دەقی کتێبەکە ببردرێتە ئاستی تێگەیشتنی منداڵان.

٢،٣،٦. بایەخدان بە چەمکی ئیلهام لە دەقی کۆنی فۆلکلۆر:

نووسەرێک کە دارشتنەوە بۆ دەقێکی فۆلکلۆر ئەنجام دەدات، سەربەستە لەوەی کە بتوانێت بە ئیلهام وەرگرتن لە دەقی فۆلکلۆرەکە، گۆڕانکاری لە کەسایەتییەکان، ناوەڕۆک و ...ئەنجام بدات. لە کتێبی کێ نەخەوتووەدا لەم بوارانەوە گۆڕانکاریی تێدا بەدیهاتووە بۆ نموونە:

- گۆڕانکاری لە ڕەگەزی کەسایەتییەکان
- گۆڕانکاری لە کەسایەتیی دێو و گۆڕینی بۆ کەسایەتیی ورچ
- گۆڕانکاری لە هەڵسوکەوتی کەسایەتییەکان و چالاکترکردنەوەیان
- هێنانی کۆمەڵێک چەمکی نوێ، وەک خوێندنی ئینگلیزی، بینینی کارتۆن و وەرزشکردن و...

٣. ئەنجام

لەم توێژینەوەدا هەوڵدرا کە بە هێنانە ئارای چەمکێکی نوێ لە ئەدەبی منداڵان و زەقکردنەوەی لە ئەدەبی کوردیی منداڵاندا، دارشتنەوە بهێنێتە نێو ڕۆژەڤی باسەکانی تایبەت بەم بوارە ئەدەبییە. چیرۆک وەک یەکێک لەو پێنوێنە گرینگانەی ئەدەبی منداڵان دێتە ئەژمار کە بزوێنەری ئاوەز و خەیاڵی منداڵانە و دەبێتە هۆکارێک بۆ گەشەی زیاتری زەینی لە منداڵاندا. نووسینەوە، یانی هێنانی دەقێکی فۆلکلۆر و ئیمڕۆیی کردنی زمانی ئەو دەقە فۆلکلۆریکە و دارشتنەوە یانی؛ خولقاندنەوەیەکی دووبارەی بەرهەمێکی فۆلکلۆری کۆن و گۆڕانی بنەما و ناوەڕۆکی ئەو دەقە فۆلکلۆریکە (شێعر یا پەخشان) بۆ سەر زمانێکی منداڵانە و تایبەت بە ئاوەز و تێگەیشتنی منداڵانە.

چیرۆکی دنکە هەناریّ یەکێکە لەو ئەفسانە کۆنە فۆلکلۆریانەی کە جێگای لە ناو دەقە ئەفسانە کۆنەکانی کوردستان و جیهاندایە و کۆمەڵێک گێڕانەوەی لێ بە دەست هاتووە. دەقی سەرەکی ئەم ئەفسانە کۆنە دارشتنەوەی بۆکراوە و وەک کتێبێکی سەربەخۆ بە پاراستنی هەندێک ڕیشەی فۆلکلۆری دەقی سەرەکیی ئەفسانەکە، لە ژێر ناوی کێ نەخەوتووە؟ چاپ و بڵاوکراوەتەوە.

لە کتێبی کێ نەخەوتووە؟ هەوڵدراوە کە بەپێی بنەماکانی دارشتنەوە وەک گۆڕانی چوارچێوەی شوناسیی بەرهەمی پێشوو، بەکارهێنانی ڕیشەگەلێک لە بەرهەمی پێشوودا، بایەخدان بە چەمکی ئیلهام لە دەقی کۆنی دارێژراودا،لابردنی ئەندێشە زاڵەکان بەسەر دەقی کۆن و هێنانی ئەندێشەی نوێ لە بەرهەمی دارێژراو لە ئاستی زمان و تێگەیشتنی بەردەنگ، هەڵبژاردنی وشە و ڕستەگەلی تایبەت بە ئاستی تێگەیشتنی تەمەنی بەردەنگ، گۆڕانکاری لە بنەمای بەرهەمی پێشوو و لە ئاکامدا خولقاندنی ناوەڕۆکی نوێ، بەرهەمێکی نوێ تایبەت بە منداڵان بخولقێنێت.

٤. سەرچاوەکان

فارسی

بابوئی ملک رودی، فرنگیس (1396) *نقد و بررسی داستان‌های بازآفرینی شده از اشعار پروین اعتصامی برای کودکان*، پایاننامه کارشناسی ارشد، دانشگاه گیلان

پایور، جعفر (1388)*بازنویسي و بازآفريني در ادبيات*، تهران :کتابدار

ذبیح نیا عمران، یگانه مهر، حسین (1393) *بازآفرینی و بازنویسی در ادبیات کودک و نوجوان*، تهران: انتشارات فدک ایساتیس.

رجبی، نرجس (1398) *کتابشناسی آثار بازنویسی و بازآفرینی و اقتباس شده از آثار سعدی برای کودکان و نوجوانان*، پایاننامه کارشناسی ارشد دانشگاه پیام نور، واحد تهران جنوب

روزبه، روح اله، انوشیروانی، علیرضا(1395) *فیلم هزار و یک شب در آیینه بازآفرینی ادبی* کاوش نامه ادبیات تطبیقی (مطالعات تطبیقی عربی- فارسی) دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه رازی کرمانشاه شماره 22

مشیدی، جلیل، غلامی، سمانه (1395) *نقد تطبیقی حکایت " نحوی و کشتیبان" با متن بازآفرینی شده آن، حکایت مرد و دریا، از نظر عناصر داستان* مجله علمی پژوهشی مطالعات ادبیات کودک دانشگاه شیراز شماره 15

مێهرەبان، ئارش (١٤٠٠) کێ نەخەوتووە؟!، سنە: وەشانگەی پەپوولە

نیری، یوسف، مرتضایی، پروین (1392) *شخصیت و شخصیت پردازی در آثار اقتباسی از مثنوی مولوی برای کودکان و نوجوانان* مجله علمی پژوهشی مطالعات ادبیات کودک دانشگاه شیراز شماره 7

وهابی دریاکناری، رقیه، حسینی، مریم(1395) *انواع بازنویسی و بازآفرینی‌های بهرام بیضایی از داستان‌های کهن* دو فصلنامه زبان و ادبیات فارسی شماره 82

یوسفی، محمدرضا (1388) *از گردآوری تا بازآفرینی افسانه‌های ایرانی* فصلنامه فرهنگ مردم ایران شماره 17

Meraklis, Michael: "*Däumling und Menschenfresser*". In: EM 3 (1981), Spalten 360-365.

پەراویز:

[1]. Recreating

[2]. Rewriting

[1]. وەک بەرهەمەکانی مەهدی ئازەر یەزدی لە فارسیدا (قصه های خوب برای بچه های خوب) و کۆمەڵە کتێبەکانی ساکار کراوە (Simplified, book worms and stages series) لە ئینگلیزیدا.

[1]. Harris

[1]. Sandres

[1]. سپاس بۆ دکتۆر سینا ئەمانی (دکتۆرای بواری فۆلکلۆر و پۆلێنبەندیی چیرۆکە کوردییەکان لە زانکۆی گوتینگێنی ئاڵمان) کە لەم بەشەدا یارمەتیدەرمان بوو.

[1]. Aarne–Thompson–Uther Index (ATU Index)

[1]. گۆرانیی کاڵەبەی کاڵێ، بەرهەمێکی فۆلکلۆری ناوچەی مەریوانە کە لێرەدا نووسەر بە دەسکارییەوە منداڵانەی کردووە.

تجربه بازآفرینی داستان کودکان از فولکلور: تحلیلی معیارها

چکیده:

ادبیات کودکان بخش مهم و اساسی انتقال ادبیات و فرهنگ هر ملتی است. در بیشتر کشورهای پیشرفته، ادبیات کودکان روی جنبه¬های تئوری و عملی آن کار میشود و در سطوح بالایی قرار دارد. در کردی روی این حوزه کار علمی زیادی صورت نگرفته است و متون پژوهشی بسیار اندک است. برای نمونه در مورد اینکه در رابطه با بازآفرینی یا نمونه¬های آن در کردی چه کارهایی انجام شده و راهکارهای آن کدامند، منابع پژوهشی یافت نشد.

در نتیجه تلاش شد که با استفاده از پژوهشهای صورت گرفته ملتهای دیگر، علیرغم بحث در مورد اساس و نحوه و اهمیت بازآفرینی داستان از موضوع فولکلور و نمونه موردی، ویژگیهای بازآفرینی را مورد بحث قرار دهیم. نتایج این تحقیق ممکن است به عنوان آغازی برای باز آفرینی ادبیات کودکان از فولکلور مورد توجه فعالان حوزه ادبیات کودک در زبان کردی قرار گیرد.

کلیدواژه: فولکلور، بازآفرینی، دەنکە هەناری، ادبیات کودکان.

Experience of recreating children stories from folklore: criteria analysis

Abstract:

Children literature is an important and fundamental for transforming culture, literary text, education and leasure in every nation. In developed countries researchers and practitioners are working on children literature theoretically and practically. In other words this field is scientifically under investigation and is used practically. Unfortunately, there is few resources to guide Kurdish writers for rewriting and recreating children stories from folklore, while Kurdish folks and culture has the potential to create all genres of children literatures. In this research we reviewed related literature to compile basics of recreation and exemplify those principles as guideline with comparing "Danke Henare" text with compiled basics. As a result, researchers and practitioners may use this work as sample in recreating children stories from folks.

Keywords : Folklore,Recreating,Denke Henare,Children's Literature.